

Církev – prostě jinak?

Církev se musí změnit, musí se přizpůsobit, musí vnímat, co jí říká duch doby, nesmí být jakýmsi strnulým útvarem – říkají jedni. Ne, církev musí být i nadále taková, jaká je. Církev je jiná. Je prostě nadčasová.

Pro mě je zřejmé: Církev nemůže a nesmí dohánět ducha doby a prostě se slepě přizpůsobovat jiným organizacím, společenským formacím a politickým útvarům. Nesmí se zesvětšovat, aby se nevzdala svého jedinečného a charakteristického práva. Kdo by chtěl pochybovat o tom, že se tu v jádře říká cosi naprosto pravdivého. Jenže je tomu tak i vcelku?

Jedno je jisté: Pokud se teze o jinakosti církve zveličuje, vytváří se jak každodenní život církve, tak i její sociální podoba jako „anachronismus“, jako cosi, co se děje mimo čas, jako skutečnost, která není než cizí a existuje jaksi bez srovnání s jinými společenstvími. Základem tohoto obrazu je přehnaný dualismus a ten se tu a tam formuje jakousi imunizační strategií, která se pokouší jednou už nalezenou sociální formu, jednou už vyvinutou organizaci sakralizovat, a tím dosáhnout, aby nebyla napadnutelná. Že pochopitelně právě ona nezměnitelnost, jinakost, mysterióznost a cizost u leckoho, zvláště u těch, kteří hledí na církev zvnějšku, vyvolává obdiv a zájem, to je jiná kapitola. Ale ono přece nejde o to nacházet cesty, jak nad církví žasnout a jak ji obdivovat, nýbrž jde o to, zda se evangelium dostane ke všem národům.

Už jen krátký pohled do dějin církve ukazuje, že se ve své vnější podobě, ve svých formách života, ve své spiritualitě i ve způsobu svého zvěstování, v rozvoji dogmat znovu a znovu vydávala na cestu v přesvědčení, že Kristus sám řídí svou církev a v rozmanitých kulturách a dějinných údobích

společně s Božím lidem nachází cesty, jak dát evangeliu hlas. To platí i pro liturgii, která se přenášela do různých jazyků, platí to pro „inkulturaci“ katecheze, pro mnohotvárné teologie, pro rozmanitá řádová společenství s jejich velmi rozdílnými spirituálními zaměřeními. To platí pro dogmatický vývoj v kristologii, platí to v učení o církvi, o milosti, platí to v právním formování církevního života. To všechno se vyvíjelo v průběhu staletí a bude se dále vyvíjet. Církev je ale přesvědčena, že jednou nalezené pravdy se musí držet své úrovně, mohou být ale v průběhu doby lépe a hlouběji chápány. Právě v oblasti manželství a rodiny je možno například orientovat se podle magisteriálních dokumentů. A to platí i pro vnější, sociální podobu církve. Dějiny ukazují, že Druhý vatikánský koncil má pravdu ve výroku, že církev a společnost se navzájem ovlivňují a od sebe se navzájem i učí. Není tedy otázkou, zda tento vzájemný vztah a toto oboustranné ovlivňování existují, nýbrž jak se uskutečňují a jak by měly probíhat.

Existují tady hlediska, možnosti poznávání, pohledy, které pomáhají církvi, aby se zejména ve své vnější podobě dále rozvíjela a přitom nebyla omezována dogmatická podstata a bohatství víry? Bezpochyby svatý papež Jan XXIII. ve své velkolepé a proslulé řeči na zahájení Druhého vatikánského koncilu byl tohoto mínění:

Při každodenním vykonávání našeho pastýřského úřadu pronikají k našemu sluchu tu a tam zarmucující hlasy, které sice svědčí o velké horlivosti, ale neskvědí o nějakém převelikém smyslu pro moudrost a pro správnou míru. Vidí v moderních časech jen omyly a úpadek. Říkají neustále, že se naše doba ve srovnání s minulostí trvale proměňuje k horšímu. Počínají si tak, jako by se ničemu nenaučili z historie, která je přece učitelkou života, a jako by se v době dřívějších koncilů všechno dělo jen v naprostém triumfu křesťanského učení, křesťanského života a pravé svobody víry. Ale my nemůžeme souhlasit s takovýmito proroky neštěstí, pokud předpovídají jen neblahé události, jako kdyby se blížil konec světa. Za současného uspořádání světa nás Boží prozřetelnost vede spíše k novému uspořádání vztahů mezi lidmi. Završuje tak skrze dílo samotných lidí a daleko nad jejich očekávání ve stále větší míře své plány, které jsou svrchovanější než lidské myšlenky a nedají se spočítat – a všechno, i názorové rozdíly mezi lidmi, tak slouží většímu blahu církve.

Struktura církve slouží duchu Krista

Pokusme se přijít věci na kloub poněkud důkladněji. Jestliže se praví, že církev je organizována hierarchicky, a proto ji nelze srovnávat s jinými lidskými společenstvími, je to silný argument pouze na první pohled. U hierarchické struktury přece jde o funkce v církvi a o otázku, jak se realizují rozhodnutí o víře. Tady je jistě nesporné, že ony funkce své zplnomocnění nemají „zdola“, nýbrž že jsou ve smyslu nedostupné spásy dary zmrtvýchvstalého Krista „shůry“. V jistém smyslu je tu přece jen určitá představa opírající se o praxi demokracie, pokud jde o otázku, které postupy a cesty jsou možné, abychom dospěli k rozhodnutím s ohledem na osoby a na přesvědčení víry. Že u dodatečné volby apoštola Matyáše byl použit postup losovací, to nemělo žádný vliv na pokračování v tradici ustanovování do biskupského úřadu. A pro hledání teologické pravdy bylo samozřejmě, že bylo nasloucháno různým hlasům, než byla diskuse shrnuta církevním magisteriem. Je tady zapotřebí připomenout veškeré učení o teologických zdrojích poznání. Vždycky šlo a jde o to, v rámci řádného diskusního procesu uvnitř církve, který má nemálo účastníků, nacházet cestu do budoucnosti. Koneckonců je pak neustále na rozhodnutí papeže a biskupů, na rozhodnutí, které ovšem není svévolné, nýbrž opírá se o smysl víry Božího lidu (*sensus fidelium*) a o smýšlení církve (*sensus Ecclesiae*), o živoucí tradici. Bez komunikace mezi magisteriem, teologií a Božím lidem to tudíž nejde.

I to, jak se obsazují funkce v církvi, je otázkou postupů měnících se v dějinách, postupů, které se v různých kulturách a společnostech vždy organizovaly jinak. A to platí právě také pro sociální podobu církve. Koncily jsou nejlepším příkladem toho, že i pro toto existují upravené postupy, které se v dějinách měnily. Hierarchická organizace znamená vlastně pouze uznávání působení Ducha svatého, který udržuje církev v pravdě a nepřipouští, aby definitivně zbloudila.

Suverénem v církvi je Bůh, a ne lid. O tom zjevně nezapochybuje žádný teolog. To však rozhodně neznamená, že usměrňování tohoto společného existování nepodléhá velice silným dějinným a společenským proměnám a může jim podléhat a ona základní zásada tím nebude nijak zpochybněna. Základní článek církevní konstituce *Lumen gentium* Druhého vatikánského koncilu ať to ještě jednou teologicky ozřejmí:

Jediný prostředník Kristus ustanovil a bez přestání udržuje svou svatou církev, společenství víry, naděje a lásky zde na zemi jako viditelný organismus a jejím prostřednictvím rozlévá pravdu a milost na všechny. Je to společnost vybavená hierarchickými orgány i Kristovo tajemné tělo, viditelné shromáždění i duchovní společenství, pozemská církev i církev obdařená nebeskými dary. Nelze ji však považovat za dvě rozdílné věci, nýbrž to obojí tvoří jedinou složenou skutečnost, srůstající z lidského a z božského prvku. Pro nemalou obdobnost bývá církev srovnávána s tajemstvím vtěleného Slova. Jako totiž přijatá přirozenost slouží božskému Slovu za živý, s ním nerozlučně spojený nástroj spásy, podobným způsobem slouží společenský organismus církve Kristovu Duchu, který jej oživuje, k růstu těla. (LG 8)

V tomto fascinujícím textu se společenský systém církve chápe analogicky k lidské povaze Ježíšově. Pro tajemství zlidšťování však platí, že lidství a božství v Ježíši se nevyskytují odděleně anebo polovičatě, nýbrž naopak: Ježíš je jako celý člověk i Boží syn, „neoddělen a nesmísen“, jak to formuloval Chalcedonský koncil. Církev potřebovala staletí, aby se odhodlala k tomuhle radikálnímu výroku. Bůh ve svém synovi skutečně přijal celé lidství, nejenom části lidské přirozenosti.

Jestliže se takto analogie Druhého vatikánského koncilu nyní uplatňuje na realitě církve, znamená to přece, že duch Kristův působí pouze prostřednictvím společenského systému církve, tak jako i božství Kristovo se zaskvělo v člověku Ježíši Nazaretském. Tato vysoce teologická analogie má značné důsledky pro chápání pospolitosti v církvi, uvažujeme-li takto důsledně dále, znamená to: Duch Boží společenský prvek v církvi nehubí, nýbrž dovádí jej do nové perspektivy. A tak jako pro člověka Ježíše Nazaretského se zákony lidské přirozenosti prostě jen tak jednoduše neruší, tak jako to vždy zdůrazňovali církevní otcové (Ježíš spal, měl hlad, byl vyčerpaný atd.), tak nemůže pro církev, za předpokladu, že je lidskou společností, také společenská pospolitost vypadat úplně jinak než v ostatních společnostech. Pochopitelně je nutno i tady diferencovat, pojem společnost totiž s sebou nese nejednu nejasnost (buď jak buď více než pojem člověk). Přesto však existují poznatky o společenské pospolitosti, jaké nelze jen tak jednoduše zrušit, pokud nechceme zrušit samu společnost.